

Madde Bağımlılığı ile Mücadelede **Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı**

Giriş

Türkiye’de ve dünyada günümüzün önemli sorun alanlarından birisi madde kullanımı ve madde bağımlılığıdır. Günümüzde iletişim ve ulaşım alanlarındaki hızlı gelişim toplumun hemen bütün kesimini etkilemekte ve daha fazla kişinin bağımlılık yapan maddelerle tanışmasını kolaylaştırmaktadır. Bağımlılık ciddi bir halk sağlığı problemi ve sosyal tehdit olup; bağımlılık yapıcı maddelerin kullanım oranı ülkemizde de dünyada olduğu gibi bir artış göstermektedir. Dünya Uyuşturucu Raporunda bu durum, “2015 yılında 15 ile 64 yaş arasında çeyrek milyon insanın yasadışı uyuşturucu madde kullandığı tahmin edilmektedir” şeklinde belirtilmiştir. Bağımlılık, belli bir süreç içinde gelişen, zarar verici sonuçları olmasına rağmen madde aramayı ve kullanmayı süregelen hale getiren bir hastalıktır.

Bağımlılık yapıcı maddeler ile mücadelelenin gerekliliği ve önemi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda yer almıştır. Anayasanın 58’inci maddesinde, “...Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehalet-

ten korumak için gerekli tedbirleri alır” denilmek suretiyle gençlerin sigara, alkol, uyuşturucu/uçucu maddeler ve kumar gibi tehlikelere karşı korunmaları, devletin bir görevi olarak kabul edilmiştir. Anayasal görev kabul edilerek uzun yıllar madde kullanımı ve bağımlılığını önleme konusuna büyük önem verilmiş, çeşitli ulusal eylem planları yürütülmüştür. Madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele politikasının yürütülmesini sağlayacak güçlü bir koordinasyon kurumunun eksikliği bu eylem planlarının istenilen düzeyde etkin olmasını zorlaştırmıştır. 2014 yılında uyuşturucu ile mücadelede kurumlar arası işbirliği ve koordinasyonu sağlamak, temel stratejileri belirlemek ve eylem planlarını hazırlamak, onaylamak, gerektiğinde değiştirmek, güncellemek ve uygulanmasını takip edip, değerlendirmek üzere; Başbakan tarafından görevlendirilen bir Başbakan Yardımcısının başkanlığında, Adalet, Aile ve Sosyal Politikalar, Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Gençlik ve Spor, Gümrük ve Ticaret, İçişleri, Milli Eğitim ve Sağlık Bakanları ile Başbakan Yardımcısı tarafından uygun görülecek üst düzey kurum temsilcilerinin katılımıyla Uyuşturucu ile Mücadele Yüksek Kurulu oluşturulmuştur. Söz konusu kurulun sekreteryaya hizmetleri ve alınan

Mustafa Nuri NURUAN

Genel Müdür Yardımcısı

Aile ve Sosyal Politikalar
Bakanlığı/

Aile ve Toplum Hizmetleri
Genel Müdürlüğü

kararların uygulanmasının takibi ve koordinasyonu Sağlık Bakanlığı Türkiye Halk Sağlığı Kurumu tarafından yürütülmektedir. 2014 yılı Kasım ayında yapılan Uyuşturucu İle Mücadele Şurası sonuçlarına göre hazırlanan “Uyuşturucu İle Mücadele Acil Eylem Planı (2015)” Uyuşturucu İle Mücadele Yüksek Kurulu tarafından imzalanarak 25 Kasım 2014 tarihinde yürürlüğe konmuştur.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Görevleri ve Faaliyetleri

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu eylem planı kapsamında çeşitli çalışma alanlarında görev almaktadır.

1. Önleyici Hizmetler Konusunda Yapılan Faaliyetler

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, önleyici hizmetler kapsamında toplumsal yapımız için son derece önemli olan aile kurumunun güçlendirilmesi, desteklenmesi ve eksik noktalarının tamamlanması için Aile Eğitim Programı (AEP) uygulamaktadır ve bu programın yaygınlaştırılması aşamasında özverili bir çalışma yürütmektedir. Madde bağımlılığıyla mücadelede en önemli ayaklardan biri olan önleme faaliyetleri Bakanlığımızda bu program kapsamında yürütülmektedir. AEP kapsamında uygulanan eğitimlerle toplumun her kesimine ulaşılmaya çalışılmaktadır.

Ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerine, velilere, koruyucu aile programına dâhil olan kişilere, ailelere, psikolojik danışmanlara ve psikologlara, er ve erbaşlara, kurumumuzun kendi personeline (huzurevleri, halk eğitim merkezleri vb.de görev yapanlara) çeşitli zamanlarda ve illerde eğitimler düzenlenmiştir. AEP kapsamında yapılan çalışmalar şu şekildedir:

- a. Ebeveynlere yönelik olarak “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma” kitabı hazırlanmış ve 81 İl Valiliğine iletilmiştir.
- b. “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma” modülüne öncelik verilmesi amacıyla 17 Kasım 2014 tarihinde eğitici eğitimi düzenlenmiştir. Ek olarak; Akyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nün “Eğitim Zordur Ama İmkânsız Değildir.” Projesine destek amacıyla, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 25 Mart 2015 tarihinde Akyurt İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı okulların idarecilerine ve rehber öğretmenlerine “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma” eğitimi verilmiştir.
- c. K.K.T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın talebi üzerine 30 Mart-03 Nisan 2015 tarihleri arasında K.K.T.C Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Sosyal Hizmetler Dairesi’nde görev yapan sosyal hizmet görevlilerine yönelik (sosyal çalışmacı, psikolog, sosyolog ve psikolojik danışman) Lefkoşa’da Eğitici Eğitimi Programı gerçekleştirilmiştir.
- d. Türkiye genelinde 15 Ocak 2016 tarihi itibarıyla 263 ayrı oturma 32.832 kişiye “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma” eğitimi verilmiştir.

2. Araştırma ve Bilgi Sağlama Konusunda Yapılan Faaliyetler

Bakanlığımız bünyesinde gerçekleştirilen ikinci önemli faaliyet alanı üretilecek politikalara bilimsel veri sağlaması amacıyla planlanan araştırma çalışmalarıdır. Bu kapsamda iki önemli araştırma üzerinde çalışılmaktadır. Bu araştırmalara ilişkin detaylı bilgiler şu şekildedir:

- a. 14-19 Yaş Arası Eğitime Devam Eden Gençlerde Bağımlılık Araştırması: Bu araştırma 40 Avrupa Ülkesinde Uygulanan «Alkol ve Diğer Uyuşturucu Kullanımına Yönelik Avrupa Okul Araştırması (ESPAD)» ın Türkiye uygulaması niteliğindedir. Bu araştırma ile 14–19 yaş arası öğrencilerde sigara, içki, illegal ilaç (reçeteli, reçetesiz, doğal ve sentetik ilaçlar), zararlı ve uyuşturucu madde kullanımı alışkanlıkları ve internet kullanımıyla ilgili bağımlılığa dair istatistikî verilerin yanı sıra okullardaki Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık öğretmenleriyle yapılacak niteliksel görüşmelerle de kullanım alışkanlıklarına dair derinlemesine bilgilerin toplanması amaçlanmaktadır.

Bu araştırmanın soru formları hazırlanmış olup Bakanlığımızca sahaya çıkılması için gerekli tüm hazırlıklar tamamlanmıştır.

- b. Üniversite Gençliği Profil Araştırması: Üniversitede ön lisans ve lisans eğitimine devam eden gençlerin günlük hayat rutinlerinin yanı sıra sigara, alkol, uyuşturucu, illegal ilaç kullanım alışkanlıklarıyla ilgili veriler toplamak, toplanan verilerin sonucuna bağlı olarak sosyal politika önerilerinde bulunmak amacıyla proje başlatılmış olup hali hazırda yürütmektedir. Hazırlanan taslak soru kâğıdının nihai şeklinin verilmesi amacıyla 20-22 Ocak 2016 tarihinde bir çalıştay yapılmıştır ve projenin saha çalışmalarının tamamlanması planlanmaktadır. 2016 yılında söz konusu araştırma tamamlanacaktır.

3. Sosyal Uyum Konusunda Yapılan Faaliyetler

Bakanlığımız bünyesinde gerçekleştirilen üçüncü önemli çalışma alanı

madde bağımlısı bireylerin tedavi ve rehabilitasyonlarının ardından başlaması planlanan sosyal uyum süreçlerine ilişkin faaliyetlerdir. Sosyal dışlanma, yetersiz eğitim olanakları ve zayıf mesleki beceriler genellikle uyuşturucu kullanımıyla bağlantılıdır ve bunların bir ya da birkaçı bir araya geldiğinde kişilerin sosyal hayatla ilişkileri kopmaktadır. Aynı zamanda, uyuşturucu bağımlılıkları sonucunda kişiler sosyal bağlarını kaybedebilmektedirler. Bu nedenle uyuşturucu tedavisi, rehabilitasyon ve sosyal uyum süreci için yukarıda bahsedilen faktörlerin iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Uyuşturucu bağımlılarının topluma yeniden uyum süreçlerinde ihtiyaç duydukları desteği almaları, onların uyuşturucudan tamamen kurtulup yeni hayatlarına başlamalarında oldukça önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu çerçevede Bakanlığımız uyuşturucu bağımlılarının kısa ve uzun süreli tedavileri sonrası sosyal uyum süreçlerinin oluşturulması için iki farklı gruba yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalara ilişkin detaylı bilgiler şu şekildedir:

a. On Sekiz Yaş Altı Bireylere Yönelik Sosyal Uyum Çalışmaları

- Çocuklarımız çeşitli yollarla kurumumuz himayesinde koruma altına alınmaktadır. Benzer ihtiyaçları olan çocuklarımız için vatandaşlarımız il müdürlüklerimize veya ALO 183 hattımıza başvuru yapabilmekte, ailenin veya çocuğun kendisi müracaat edebilmekte, çocuklarımızı kamu kurum ve kuruluşlarımız yönlendirebilmekte veya bu çocuklar adli mercilerce yönlendirilebilmektedir. Kurumumuza gönderilen çocukların aile ve sosyal çevresini kapsayan sosyal incelemesi Bakanlığımız sosyal çalışma görevlilerince

Çocuk Destek Merkezlerinin yeni oluşturulan hizmet binaları kampüs içerisinde villa tipi evlerden oluşan yaşam üniteleri, çocukların iş ve uğraşı yapabileceği alanlar, açık ve kapalı spor alanları, hobi bahçeleri, hayvan barınakları, eğitim atölyeleri, terapi odaları ve görüşme odaları gibi alanların oluşturulduğu, çocukların kendilerine zarar vermesini önleyen malzemelerin kullanıldığı ve çocukların takip ve kontrolünü sağlayan binalar olarak oluşturulmaktadır.

yapılmaktadır. Sosyal çalışma görevlilerinin düzenlediği sosyal inceleme raporları ile koruma ya ihtiyacı olduğu tespit edilen çocuklar hakkında ilgili mahkemeye müracaat edilerek 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunun 5. Maddesi gereğince koruyucu ve destekleyici tedbirler talep edilmektedir. Çocuğun ihtiyacına göre bu tedbir kapsamın-

da sağlık, eğitim, danışmanlık ve bakım tedbirlerinden birisi veya hepsi birden talep edilebilir. Mahkeme; çocuğun madde bağımlılığı, davranış bozukluğu, eğitim ihtiyacı vb. ihtiyaçları doğrultusunda tedbir kararlarına hükmetmektedir. Örneğin madde bağımlısı bir çocuk hakkında mahkeme sağlık ve bakım tedbir kararını aynı anda verdiğinde söz konusu çocuk, Sağlık Bakanlığının çocuklara özgü oluşturduğu Çocuk Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezlerinde (ÇEMATEM) öncelikle bağımlılık tedavilerinin (detoks ve tıbbi rehabilitasyon) yapılması ve tedavi sonrası sosyal rehabilitasyonunun sağlanması amacıyla Bakanlığımıza bağlı Çocuk Destek Merkezlerine (ÇODEM) yönlendirilmektedir. Bu merkezlerin temel amacı çocukların temel gereksinimlerini karşılamak; fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek; aile ve yakın çevrelerine dönmelerini veya diğer sosyal hizmet modellerine hazır hale gelmelerini sağlamaktır.

- Bakanlığımız 2014 yılında çocukların sosyal uyumunda ihtiyaç duyulan Anka Çocuk Destek Programı Bağımlılık Modülünü geliştirilmiş ve uygulamaya geçirmiştir.
- Çocuk Destek Merkezlerinin ülke genelinde ihtiyacı karşılayacak şekilde ihtisaslaştırılarak sayıları ve kapasiteleri arttırılmıştır. Merkezler; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, sokakta yaşama, gebelik, madde bağımlılığı gibi ihtisas alanlarında yaş gruplarına ve cinsiyetlerine göre ihtisaslaştırılmaktadır. Bu doğrultuda, madde bağımlılığı tedavisi tamamlanan çocukların sosyal uyumlarının sağlanması

amacıyla 9 ilde 17 Çocuk Destek Merkezi ihtisaslaştırılmıştır.

Çocuk Destek Merkezlerinin yeni oluşturulan hizmet binaları kampüs içerisinde villa tipi evlerden oluşan yaşam üniteleri, çocukların iş ve uğraşı yapabileceği alanlar, açık ve kapalı spor alanları, hobi bahçeleri, hayvan barınakları, eğitim atölyeleri, terapi odaları ve görüşme odaları gibi alanların oluşturulduğu, çocukların kendilerine zarar vermesini önleyen malzemelerin kullanıldığı ve çocukların takip ve kontrolünü sağlayan binalar olarak oluşturulmaktadır. Merkezler en fazla 40 kapasiteli olarak hizmete açılmaktadır. Çocukların kaldığı villa tipi evler 10 çocuğun kalabileceği şekilde yapılmaktadır. Evlerdeki odalar çocuklarda mahremiyet duygusunun oluşturulması ve çocukların birbirlerine zarar vermesinin önlenmesi için tek kişilik veya üç kişilik olarak düzenlenmektedir.

Çocuk Destek Merkezlerine çocuğun kabulü ile birlikte çocuğa meslek elemanlarından bir danışman ataması yapılmaktadır. Her 10 çocuğa bir danışman ve bir bakım elemanı görevlendirilmektedir. Danışman; a) çocuğa merkez hakkında bilgi verir ve uyum sürecini gerçekleştirir, b) çocuk hakkında yapılacak çalışmaları bireyselleştirilmiş psiko-sosyal destek programı doğrultusunda hazırlar ve uygulama planına dönüştürür, c) merkezde görevli diğer meslek elemanları ile değerlendirerek uygulamaya geçer, d) uygulama planını mahkemenin onayına sunar, e) çocukların yeteneklerine ve isteklerine göre sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere düzenli katılımlarını sağlar ve f) çocukların, merkezden ayrıldıktan sonraki hayata hazırlanmasına yönelik çalışmaları yürütür.

Çocuk Destek Merkezleri; çocukların kontrol altında tutulduğu, dış

tehlikelere karşı tedbirlerin alındığı merkezlerdir. Bu merkezlerde kamera sistemi ve özel güvenlik hizmeti ile güvenlik tedbiri alınmaktadır. Merkeze kabulü yapılan çocuğun ilk 15 gün oryantasyon sürecini tamamlamadan merkez dışına çıkışına yönelik izin verilmemektedir. Çocukların güvenlik ihtiyacı, kendini kontrol etme becerisi, hizmeti reddetme gibi durumlar dikkate alınarak dışardaki aktivitelere refakatli veya refakatsiz çıkıp çıkmayacağına karar verilir. Çocuğun danışmanı ile diğer meslek elemanlarından oluşan bir komisyon tarafından verilmektedir. Çocuğun eğitim ve öğretim sistemi içerisinde örgün eğitime devam etmesinin riskli olduğu durumlarda eğitim tedbiri kapsamında merkezlerin içinde oluşturulan sınıflarda bireyselleştirilmiş eğitim almasına yönelik alt yapı oluşturulmuştur. Çocuğu korumaya, iyileştirmeye, desteklemeye ve davranış değişikliği oluşturmaya yönelik hizmetler yapılandırılmaktadır.

b. On Sekiz Yaş Üstü Bireylere Yönelik Sosyal Uyum Çalışmaları

- 13 Ocak 2015 tarihinde Uyuşturucu İle Mücadele Acil Eylem Planı hazırlıkları çerçevesinde, Bakanlığımız koordinatörlüğünde konuyla ilgili akademisyen ve ilgili kurumlardan temsilcilerin katılımıyla, sosyal rehabilitasyon hizmetlerinin niteliğinin ele alındığı bir çalıştay düzenlenmiştir.
- Sosyal uyum mekanizmasının güçlendirilmesi, ihtiyaç duyulan fiziksel mekânların ve sosyal uyum sürecinde olan bağımlıların topluma uyumunun (işe yerleştirme vb) sağlanması için kurulması planlanan Sosyal Uyum Merkezlerinin çalışma usul ve esaslarını belirleyebilmek ve bir model önerisi elde etmek için konunun uzmanları tarafından bir etüt araştırması yapılmasına

karar verilmiştir. “18 Yaş Üstü Uyuşturucu Bağımlıları İçin Kurulacak Olan Sosyal Uyum Merkezleri Üzerine Etüt Çalışması” başlıklı söz konusu çalışma Kasım 2015 itibarıyla tamamlanmıştır.

2016-2018 Uyuşturucu İle Mücadele Eylem Planı Kapsamında Önümüzdeki Dönemde Yapılması Planlanan Faaliyetler;

1. Yukarıda da bahsi geçen, uygulanacak politikalara veri sağlamak amacıyla planlanan 2 araştırma çalışması tamamlanacaktır.
2. Çocuk Destek Merkezlerinde, bölgesel ihtiyacı karşılayacak ve ÇEMATEM’lerin açılmasına paralel bir şekilde ihtisas birimlerinin oluşturulmasına devam edilecektir.
3. AEP kapsamında hazırlanan “Madde Kullanım Riski ve Madde Bağımlılığından Korunma” kitabının eğitimlerine devam edilecek, bu eğitimler ülke geneline yaygınlaştırılacak ve ihtiyaç olması halinde yeni eğitim modülleri oluşturulacaktır.
4. Uyuşturucu bağımlılarının sosyal uyumlarının sağlanması amacıyla; Sağlık Bakanlığınca tıbbi tedavi ve rehabilitasyonları tamamlanan 18 yaş üstü uyuşturucu bağımlılarının sosyal uyumlarının sağlanması amacıyla açılması planlanan Sosyal Uyum Merkezlerinin öncelikle pilot uygulaması yapılacaktır. Hazırlanan model önerisi ışığında açılacak olan Sosyal Uyum Merkezinin pilot çalışmasında Bakanlığımızın mevcut personelinin görevlendirme yapılacaktır. Bu pilot çalışmanın sonuçlarının alınmasının ardından Sosyal Uyum Merkezleri ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.